

i humanizma, o čemu pričaju pred javnošću, pa ukoliko imaju iskre poštenja vraćaju se narodu ili su neaktivni. Radniku se danas otvaraju oči i on vidi, da u tom internacionalnom bijesu pacifizma i demokracije, marksizma, diktature ključa otrov mržnje i osvete, ubojstva i smrti (siromah, on bi blagostanje), oružja, novca i rata.

A Židovi osjećaju da bi i njihova krv mogla proteći u užasu moralnog anarhizma, koji siju svojom materialističkom bezobzirnošću. Vlast — gasi se! — U pitanju je život i smrt kao plaća za moral, koji su širili, oni i mnogi drugi.

Orkanska snaga naroda osvećuje se za mnoge laži i prevare — dakako ne baš dovoljno uglašeno.

Uistinu ne radi se o dubljini problema — o čistoći rase, nego o čistoći morala.

I. Oršanić.

François Mauriac i problem katoličkog romanopisca

»Nova katolička literatura naročito treba kritičara. Ona se afirmirala u takvoj punini, da ni najplašljiviji među nama kao ni najgorčeniiji među našim protivnicima ne oklijeva više izreći riječ: preporod. Kao sve mlade biljke, koje prebrzo izbiju, i nju muče različite bolesti, od kojih neka bude slobodno označiti neke: umjetna sklonost prema krivom misticizmu...; neki specijalni senzualizam, koji bi se mogao nazvati katolički senzualizam, neka vrsta delectatio morosa...; neko pretjerano traženje primitivizma...

Kritika, koja će biti prihvatljiva od ovih bolesnika, — koji zapravo i nisu bolesnici, nego tek u preobilju slabo čuvanog zdravlja —, spasit će ih od njih samih, obranit će ih protiv mode, koja osigurava bučne uspjehe, ali zatvara budućnost, i suočit će ih s onim, što je bitno u francuskoj i katoličkoj tradiciji. To će biti sretan događaj; rijedak je on, budući da su kritici također pisci, koji udišu zajedničku atmosferu i dadnu se uhvatiti pomodnim fiksnim idejama.«

Ne može biti dvojbe, da je na ovoj stranici svoja djela »D'une critique Catholique« (1927) uvaženi literarni historik J. Calvet mislio baš na romanopisca François Mauriac, koji je tada bio u najvećem stvaralačkom zamahu. Tempo, kojim je iznenadivao francusku publiku dosiže baš one godine kulminantni furioso. Jedan je roman prestizavao drugi: *La Chair et le Sang* (1921), *Préséances* (1921), *Le Baiser au Lépreux* (1922), *La fleuve de feu* (1923), *Génitrix* (1923), *Le Désert de l'Amour* (1925), *Orages* (1925), *Un Homme de Lettres* (1926), *Coups de Couteau* (1926), *Thérèse Desqueyroux* (1927), *Destins* (1928). Svi su ti romani nosili pečat »nekođa specijalnog senzualizma«, kroz sve je provijavala »neka vrsta delectatio morosa, koja izvlači iz grijeha, promatrana kao grijeh, sve što god ima perverzних senzacija«. Sva je kritika jednodušno utvrdila Mauriacovu književnu individualnost kao mješavinu senzualnosti i katolicizma. To isprekrštavanje tjelesno senzibilnih i duhovnih elemenata, pa onda ona Mauriac-u prirođena iskrenost, kojom je raščinjao strasti i smiono razotkrivao najdelikatnije nijanse ljudskih duševnih i tjelesnih pokreta, sve je to zbunjivalo ljude. Ta već za prvu njegovu knjigu, zbirku pjesama *Les Mains jointes* napisao je sam Maurice Barrès: »Skladne pjesme bez ikakve laži; najprijatnija kabinetska muzika, koja skuplja sve emocije oko osnovne katoličke ideje. To je poezija djeteta iz ugledne familije, pjesme razboritoga, nježnoga i dobro odgojenoga mladića, kojemu ništa nije pomutilo duševne svjetlosti, samo što je vrlo senzibilan, s primjesom mahnite razbludnosti.«

U predgovoru samih Mauriacovih eseja *Le Romancier et ses personnages* (1933) piše Edmond Jaloux: »Kao kod mnogih romanopisaca fundamentalna odlika F. Mauriac jest senzibilitet: senzibilitet ćutljiv, prijemljiv, neprestano živahan, istodobno živahan i bučan, razdražljiv i pritegnut, nada sve sumljiva. Kao religiozan duh... (Mauriac je) zastrašen i privučen u isto doba idejom grijeha više nego glasom instinkta.« *Tiranija strasti kida i lomi njegova lica, zagušljiva je atmosfera oko njih i u njima, katkada padaju do dna; »plamena rijeka« utapa ih u preveliku senzualnost, u strašnoj »pustinji ljubavi« razapinju ih unutrašnje muke, nigdje ni tračka svjetlosti. Naročito to vrijedi za*

Génitrix, Le Désert de l'Amour i užasnu Thérèse Desqueyroux »strašnu i strastvenu dušu, neshvatljivu svojih pokreta i djela« (Mauriac Le romancier...). Ali »Dieu n'est jamais absent« — Bog nije nikada odsutan u tim knjigama. Mauriac to uvijek ponavlja i u najapsurdnijim situacijama izbija ta misao.

Kod takvog stanja stvari Mauriac je bio od katoličkih kritičara često napadnut, mnogima je bio neshvatljiv, sam Maritain u jednom momentu gotovo beznadno ali »u velikoj ljubavi« prati krizu, dok su ga opet mnogi uzimali u zaštitu. Mišljenja se podvojiše. »Barrès, Montherlant, Mauriac nous divisent; faut il voir en eux des défenseurs ou des démolisseurs de l'idée religieuse? — B., M., Mauriac podijeliše nas; treba li ih smatrati braniteljima ili rušiteljima religiozne ideje?« pita se J. Calvet, koji još jednom u spomenutoj knjizi ističe Mauriacovo ime u vezi s »ovim novim senzualizmom pošćkropljenim svetom vodom«.¹

Paul Archambault, prodorni kritik, inače filozof Blondelovog i Bremondovog t. z. ljevičarskog stila, u knjizi svojih Jeunes Maîtres spominjući Mauriaca veli, da bi pod njegovo ime najrađe stavio kao podnaslov »vječni Jansenizam« i da bi nasuprot njegova djela htio proklamirati »katicizizam kao zdravlje i duhovnu disciplinu«.

Bilo kako bilo, uz Mauriacovo se ime uvijek nametalo pitanje katoličkog romanopisca. Tu je ležalo nešto nejasno: Le sens catholique je tu kod mnogih Francuza nailazio na krupan nesporazum. I kod nas su to morali osjetiti svi oni, koji su imali u rukama dva Mauriacova romana prevedena među izdanjima Zabavne Biblioteke: La Fleuve de feu (Plamena rijeka) i Le Baiser au lépreux (Poljubac gubavcu).²

Zagonetku je konačno rijetkom iskrenošću riješio sam Mauriac, a riješio ju je u najsudbonosnijem času života, kad je »kucnuo sat« konačne odluke: »ili izaći iz katicizma, negirajući Krista, Križ i sebe ili ući sasvim u katicizam i ponijeti svoj križ«.

¹ Calvet u ovoj knjizi još ne daje decizivan odgovor s obzirom na Mauriaca i ostale dvojbene slućaje u francuskoj katolićkoj literaturi, jer mu je objekt razmatranja katolićka kritika, njezina principijelnost i podvojenost u nekim slućajevima.

² Z. B. Zagreb. Knjiga 368.

Postavljena je dragocjena granica. Čvor je riješen, i sve je postalo jasno. O Mauriacu nema više podvojenih mišljenja. Tajna jednoga golemog umjetničkog djela i jednoga velikog ljudskog duha otkrivena je. Nesamo zaslugom velikoga pisca nego i »sretnim događajem«, za kojim je ono vapijo J. Calvet. Taj sretni događaj uistinu se dogodio. »Rijedak je on — il est rare, les critiques étant eux aussi des écrivains, qui respirent l' atmosphère commune . . .«, ali ipak se našao Charles du Bos, koji je kritički interpretirao Mauriacov život i Mauriacovo djelo.³ Može se reći, da su F. Mauriac i Charles du Bos radili na istom i da su udruženi jedinstvom metafizičkog, estetskog i etičkog duha stvorili djelo prožeto njihovim životom i toplinom njihove duše, a to djelo jest interpretacija misterioznih staza jednoga katolika i jednoga romanopisca sve od početnog stadija njihovog razilaženja do konačnoga amalgamiranja na jednoj jedinoj stazi, stazi katoličkoga romanopisca.

Charles du Bos ne analizira toliko Mauriacove romane i njihova fiktivna lica, koliko život i realno lice samoga autora, njegov put i sve zapreke i probleme, koji su ga presijecali, dok konačno nije ostvareno djelo: katolički romanopisac. »Govoriti o Mauriacu znači ipso facto govoriti i o njegovu stvaranju: između toga dvoga tako je uska veza, da se veće ne može uopće zamisliti, uska do nerazdruživosti — funkcija jedne iskrenosti, kakvoj u Francuskoj iza Rivièere-ove smrti nisam vidio analogne.«

Najprije treba imati na umu, da je F. Mauriac uvijek posjedovao vjeru, iskrenu, prirodenu; »vjeru, koja se kroz periode i kroz sve dane bilježi na psihičkom termometru u stupnjevima najrazličitije temperature, ali koja je kroza sve, usprkos Mauriacovih želja, uvijek bila stalna.« Sam Mauriac nam je u jednom tekstu, remek-djelu introspektivne bistrine, usred drskoga i opasnog vrtloga rekao: »Tu leži moja drama. Ja sam u njoj (vjeri) rođen; ja je nisam odabirao; ova vjera nametnuta mi je od rođenja . . . Pripadam vrsti onih, koji su rođeni u katolicizmu, shvatili, da se ne mogu iz njega maknuti, da im ne pripada iz njega izaći ni u njega se vraćati. Oni su unutra bili, oni tu jesu i tu će ostati zauvijek . . . Oni znaju, da je to istina.« »Oni znaju, da je to istina« — u ove

³ Charles du Bos: *Francois Mauriac et le problème du romancier catholique*, Paris 1933. Edit. R. — A. Correa.

jednostavne riječi, sa maksimum snage, sažima Mauriac nepromjenljivost svoje vjere, vjere, koju nikakova varijacija psihičkoga termometra nije povrijedila u njenoj nepromjenljivosti.

Činjenica da nije nikada izgubio vjeru i da, rođen u katolicizmu, nije trebao da u njega ulazi ni da mu se vraća — to je, u Mauriacovu slučaju i uz njegovu iskrenost, glavni podatak, s kojega treba polaziti i s kojega i on sam polazi: »Nije mi bilo dano da izgubim vjeru (da je izgubim, e da je mogнем naći, kaošto mi to bijaše potajna želja). Ja sam već znao, da ne ću nikada izaći iz katolicizma; on je bio u meni. Gdje god bih pobjegao, on bijaše također tamo. Maritain, Psihari, to su izabranici za koje je katolicizam bio izbor, oni su ga promatrali izvana...« Uistinu to je milost ne izgubiti vjeru i ne moći je izgubiti. Ali ipak onu »potajnu želju« da izgubi vjeru, pa da je mogne opet naći tumači Charles du Bos na sasvim psihološkom i ljudskom planu kao nostalgiju za svježinom i obnovljenjem, što se zapaža kod onih, koji otkriju vjeru ili joj se povrate. »Bez sumnje bolje od ikoga znao je on, da se i unutar kršćanstva može konvertirati...« I baš je takova konverzija zapala Mauriaca i u određenom danu, on ju je ispunio s najzaslužnijom i najočitijom kuražom.

»LE MIRACLE DE LA CONVERSION«

Milost će ga povesti na rub Bossuet-ovih knjiga »Sermons« i »Traité de la Concupiscence«, gdje će ispisati strahovito iskreni i teški krik »Souffrances du Chrétien«, krik u strasti i o strasti, koju je Bossuet nedostiživo definirao i ne spominjući joj imena kao »... duboku i sramotnu ranu prirode, onu požudu, koja veže dušu s tijelom tako nježnim i tako snažnim vezama«. Ovaj novi susret, susret sa Bossuet-om, čovjekom pravednikom, — koji je shvatio požudu u svoj njenoj dubljini, a da nije »prekršio zakona, makar je mogao«, — istodobno je nevidljivi susret sa nevidljivom milošću.

»Souffrances du Chrétien«, to je milost prije stanja milosti« tvrdi diskretno Du Bos. Milost, koja još dozvoljava Mauriacu, da izražava sve pokrete strasti sa svim pogreškama upornoga ispitivanja i probijanja do dna, koja mu dozvoljava da napiše: »Ljudi velike mašte poznaju onaj strašni posao duha, koji ispituje do temelja već davno izčežle slike njihove mladosti... Naslade, samo jednom okušane, mašta beskrajno obnavlja. Je-

dan grijeh predstavlja uvijek tisuću grijeha: mi se nikad ne prekidamo u reproduciranju prvotne slike. Kako da izliječimo požudu? Ona nikad nije ograničena nekim činima; ona je općenita rak-rana; infekcija je posvuda.« I natjeran u beznađe, a ne prepoznavajući milost prije stanja milosti, koja ga nije prestala uznemirivati, izbacuje gotovo rezignirani krik: »Eto, zato nema većega čuda od čuda obraćenja!«

Ovaj iskreni krik, štampan u *Nouvelle Revue Française* (1928) izazvao je u Francuskoj kod mnogih nevjernika uzbuđenje, a kod vjernika sažaljenje i molitve, ali po kasnijem priznanju samoga autora: »Nitko nije bio tako uznemiren kao sam on... Svečano je pitanje palo usred njegova života.«

»Nema većega čuda od čuda obraćenja«, a ipak, šest nedjelja iza publikacije »*Souffrances du Chrétien*«, Mauriacovo je obraćenje bilo ispunjeno. »Gorko pitanje »*Souffrances du Chrétien*« postat će »svečano pitanje« usred njegova života kroz onih šest tjedana to više, što u »*Souffrances du Chrétien*« Mauriac nije nikada zanijekao »Istinu«, on je samo »zanijekao, da bi ona bila prihvatljiva« — tako izjavljuje iza obraćenja. Ipak Istina ima svoje ime, ime Onoga, koji je rekao: Ja sam Istina; Istina — to je Krist; a Krist je istodobno posve neprihvatljiv i posve prihvatljiv...

Ali Krist, osoba Kristova i u Kristu Križ — k njima je uvijek i sasvim spontano išla Mauriacova vjera, Kristu i Križu on dužuje, što je nije nikada izgubio, što je nije mogao izgubiti. Sutradan iza obraćenja, u »*Dieu et Mammon*« Mauriac je napisao divnu stranicu o Križu: »Kako da se definiira onaj nepokvareni elemenat tvoje vjere? To je jedna očiglednost i ta očiglednost jest Križ. Dosta je otvoriti oči i pogledati pokraj sebe: naš križ, što nas čeka. Tko bi mislio, da dva drveta, postavljena jedan na drugi, mogu proizvesti isto toliko forma, koliko postoji posebnih sudbina? I upravo je to: tvoj je križ udešen po tvojoj mjeri; milom ili silom, u mržnji i otporu ili u pokornosti i ljubavi trebat će da se pružiš na njega. Kakva li misterija, što je čovječanstvo tako dugo živjelo, a da nije otkrilo iznad svojih kosturnica znak, drvo bez lišća, golo drvo, kamo je jednoga dana ljudske historije došao da bude pribijen sam Bog!«

Već u travnju 1929. u istoj reviji štampan je smireni »*Bonheur du Chrétien*«. Du Bos je opet našao adekvatan izraz: »*Souffrances du Chrétien*« na-

zvao je »milost prije stanja milosti«, a »Bonheur du Chrétien« mu je »milost stanja milosti — la grâce de l'état de grâce. »Ljudsko je tijelo i tamo i ovdje glavni problem, ali tamo promatramo tjelesnim, a ovdje duhovnim očima, tamo u patnji, ovdje u sreći, tamo je prva rečenica glasila: »Kršćanstvo se ne brine za tijelo; ono ga podcjenjuje«, a ovdje toj istoj misli odmah na početku odgovara druga misao: »Čovjek je optuživao Stvoritelja života, da se ne brine za tijelo; a Stvoritelj se života osvećuje time, što podržava i ovu dušu i ovo tijelo u svojoj ljubavi sve dotle, dok nije čovjek priznao, da je zakon duha ujedno i zakon tijela. Kad Krist tvrdi, da je Hrana i da je On život, on je to d o s l o v n o, i za tvoje tijelo... Tijelo je čovjeka hram Duha, tijelo, koje će uskrsnuti u posljednji dan — tjelesna katedrala, gdje počiva tijelo Gospodnje...«

Treba li ići još dalje? Ne! Mauriac je došao do kraja. Kroz patnje strastvenoga tijela došao je do sreće pobožanstvenjenoga tijela i postaje klanjalac, — pričesnik. Prijašnji senzualni čovjek ukazuje se sada kao katedrala, govor poprima teološku sigurnost i onaj tipični govor konvertitskih duša, kojima je dana punina milosti, koja kao da plamsa kroz taj govor, oploden darovima mudrosti, znanja, jakosti i pobožnosti u isti mah. Od zablude, da kršćanstvo napušta i prezire tijelo, doći do istine, da je tijelo sveta stvar, jer je Riječ postala tijelom i jer se nastanila u njemu, to je uistinu tajanstveni put obraćenja. Mauriac je ljubio tijelo prije i poslije obraćenja. Ali onu prijašnju ljubav nazvao bi Pierre Charles »velikim prezirom«, dok se ova druga ljubav »sastoji od postivanja i od stidljivoća ustezanja«.⁴

»Bonheur du Chrétien« jest zora, čudo i punina zore, koja je odmah svladala pustinju: nema više pustinje ljubavi; ali hoće li ova zora potrajati, može li ona potrajati? Mauriac zna, da ima konverzije samo po ustrajnosti i u ustrajnosti: »Racine je ustrajao, Mauriac je ustrajan.« Za dokaz te tvrdnje navodi Du Bos samoga Mauriaca iz veličanstvenoga predgovora »Souffrances et Bonheur du Chrétien« (1931). »Ono, što nije iluzija, i ono, o čemu auctor još nije mogao govoriti, dok je pisao »Bonheur

⁴ Od neizrecive je važnosti i prepuno ljepote poglavlje *Obsequium servitutis* u knjizi *La prière de toutes les heures* od P. Charles-a, u kojem je obrađen ovaj problem tjelesnoga u kršćanstvu. Knjigu je preveo Dr. Đuro Gračanin kao drugu knjigu knjižnice »Vrelo života«, Sarajevo, 1935.

du Chrétien«, jest trajanje, postojanost nekoga stalnog stanja duše, ona impresija neprestane novosti i kao neka stalna obnova... Od zrele dobi počima naša vječnost; i starost, ako budemo ustrajali, bit će gotovo već posjedovana vječnost. Tamne bure mladosti konačno nestaje, oni, koji vjeruju u život vječni, ne čude se ništa, što — prije nego je pala posljednja brana, koja ih dijeli od oceana — šutnja već naliči na drugu šutnju...«

KATOLIČKI ROMANOPISAC

Čovjek, koji je napisao ove retke, istodobno je jedan od najvećih francuskih romanopisaca. To je Mauriacovo zvanje, i jedno od najkrupnijih pitanja u krilu započete vječnosti bilo je za njega svakako pitanje katoličkoga romanopisca. Pravo je čudo, kolikom se mudrošću obasja čitavi život i svi njegovi najzakučastiji putovi i zavijuci, kad se čovjek jedamput popne na vrhunce Istine. Moglo bi se reći, da tada više i nema problema, jer su sva rješenja uključena u posjedovanju Istine; a sva djela postaju dobra, jer izvire iz Ljubavi. To je zona, pače jedina zona, u kojoj čovjek postaje potpuno slobodan: u posjedovanju Istine i Ljubavi sve je slobodno.

Mauriac je intuicijom katolika najprije riješio teoretsku stranu pitanja, nevjerojatnom kuražom i iskrenošću: »Odsada se za mene čitavo pitanje sastoji u ovom: očistiti izvor«. »Očistiti izvor«, — to je za katoličkoga umjetnika uopće, posebno za romanopisca centralna točka pitanja; čitavo pitanje je tu, i baš to je ono, što problem katoličkoga umjetnika čini teškim i kompleksnim, kudikamo težim i kompleksnijim, nego umjetnika inače, pače to je ono, što mu daje eminentno dostojanstvo. Jer katolički umjetnik ne pazi samo na umjetničku čistoću djela, on čitavim svojim bićem prisluškuje pokretima Duha u cilju čistoće srca. Čistoća je srca nešto primarno, ona je jedini izvor svih djela ljudskih, pa i umjetničkih. A srce je čisto, ako u njem nema ništa, što bi se u najmanju mjeru protivilo Boгу i djelovanju milosti. Svakom, tko nije podlegao Rousseau-ovoj zabludi, i previše je jasno, kako u našem srcu leži korijen zla i kako se u njemu isprepliće često puta užasna pokvarenost i beskrajna zloća, kako se tamo legu kriva mišljenja i lažni sudovi, kako se u blatu toga životnoga zdenca zamućuje spoznaja istine i laži, dobra i zla, korisna i štetna. Očistiti izvor, to je isto, što i osloboditi se: istina i dobro postaju organski regulativ života, zakon postaje vlastita nutarnja sklonost prema onoj: *spiritualis homo non est sub lege*. Takvomu čo-

vjeku se može reći: *a ma, et fac quod vis*; ako ljubiš, možeš činiti što god hoćeš i ne ćeš povrijediti Ljubavi. Očisti izvor i slobodno nastavi pisanjem romana, zađi u najstrašnije vrtloge zablacenih ljudskih srdaca i ne ćeš povrijediti zakon, — ne zato, jer si zarobljen dogmama, moralom i zapovijedima — kako to katoličkomu umjetniku često prigovaraju liberalci —, nego naprotiv zato, jer si istom u pročišćenom izvoru slobodan od zla, laži i strasti.

Sada, kad je Du Bos izveo na čistac ovaj glavni podatak, upustio se nevjerojatno delikatnim zavijucima u analizu jednoga unutrašnjeg života tako duboko a tako diskretno, da se tomu divi i sam Mauriac, koji je izjavio, da je to »remek-djelo kritike«. Najprije je precizno označio tri velike etape umjetnikova puta: prva etapa ide od početka do tridesetsedme godine, do publikacije *Le Baiser au Lépreux* (1922); druga etapa ide od *Le Baiser au Lépreux* (1922) do *Souffrances du Chrétien* (1928); treća etapa od *Souffrances du Chrétien* do danas.

EMOCIONALNA POBOŽNOST

Mauriac je kao biograf i esejista isto tako jak kao i romanopisac. Sam je u djelu *Commencements d'une vie*, pa u divnom eseju *Dieu et Mammon* kao i u predgovoru novom izdanju prve zbirke pjesama *Mains Jointes* (1927) tako dobro evocirao svoje djetinjstvo i mladost, da ga u prvoj etapi možemo doslovno slijediti.

Djetinjstvo sasvim katoličko, sasvim familijarno, tradicionalno, provincijsko, pod majčinim vodstvom — Mauriac nije poznao svoga oca: kad je taj umro, Mauriac je imao tek dvadeset mjeseci. U svemu se njihala i iz svega odisala pobožnost, i baš radi te pobožnosti on će kao zreo čovjek osvrćući se na početak svoga života u dva maha pisati: »Zašto sam dakle bio tužan dječak? Bilo bi ludo kriviti religiju: ona mi je pružala više radosti nego patnje... Daleko od toga da bi religija zasjenjivala moje djetinjstvo, ona ga je obogaćivala patetičkim veseljem.« Ali kakva pobožnost? Pobožnost, koja ovisi o emocijama, koja se ne hrani i ne podržava znanjem, i kad usahnu emocije, duša ostaje bez pomoći. Ustrajnost je ozbiljno ugrožena. »Ja molim za oprostjenje Mariste, koji su me odgojili, ali utvrđujem, da je kod njih oko 1905. vjerska pouka bila skoro nikakva... Naši učitelji znali su nas odlično obaviti nebeskom atmosferom, u kojoj se kupao svaki trenutak dana: nisu formirali katolički razum nego kato-

ličku osjetljivost.« A nema možda za katolicizam fundamentalnijega, prečega, kompleksnijega i delikatnijega posla nego što je formiranje katoličkoga razuma ili bolje katoličko formiranje razuma. Kod nas se u toj stvari mnogo griješi još i danas, tako da je katolička inteligencija prisiljena da sebe sama formira i religiozno i filozofski uza sav staleški i apostolski posao.

Ovaj nedostatak religiozne pouke, odsutnost doktrinarnog ekvilibrija i razumnoga vjerovanja, zabluda posve emotivne pobožnosti — susreće se i u tekstu, što ga je Mauriac u najkritičnijem času svoga puta štampao kao predgovor novome izdanju *Les Mains jointes* (1927). »...Ovu mlitavu, zaplašenu, u sebe savinutu mladost ja desavuiram... Dječak, koji se plaši svakog daška tamjana, od sakramenata traži emociju, od ceremonija veselje. Njegova plašljivost pred životom tamo nalazi pobudne zaštite; on daje svojoj zlovolji metafizičke razloge... Kao mladić Boga sam učinio krivcem moga kukavičluka; tko zna, nije li tamo bio grijeh protiv Duha? U svakom slučaju, Duh se strahovito osvećuje u času, kada život naglo spopadne čovjeka, koji se prekasno razvio iz mlitava mladića. Kakvu će pomoć naći u ovoj religiji, koja mu je uvijek bila samo izvor slabašnih užitaka?«

A s druge strane Jacques Maritain, pošto je citirao dva odlomka iz najkritičnijega teksta Mauriacova, piše: »Čini se, da on ulazi u noć, a njena je opasnost i previše teška, a da nas ne bi obvezala na herojsku nadu. Na jedan ili na drugi način, svima nam je falila pouka, i mi smo se veselili s onim, što nije bilo ni za veselje ni za smijeh. Djetinska pobožnost ne može ustrajati, ako je čovjek ne hrani znanjem i molitvom.«

Oduljila se Mauriacova mladost i više nego bi trebalo. On se plaši života, a kad ga je okusio u punom kontaktu, bila mu je čak tridesetsedma. Više se nije moglo čekati. Uzde su straha popucale. Do tada je napisao četiri romana: *L'Enfant chargé des chaînes* (1913), *La Robe prétexte* (1914), *La Chaire et le Sang* (1920) i *Préséances* (1921). Prva su dva još početni romani momaštva, a druga dva već dublje zalaze, ali im preobilje strasti i osjećanja još ne odgovara licima i situacijama. Izražajna sredstva nisu uvijek na visini, ali po kompleksnosti i bogatstvu elemenata obećavaju budućega pisca najvećega stila. Istom *Le Baiser au Léproux* znači skok u stranu. Od prve stranice nije to više plašljivi, pobožni mla-

dić. To je granica, s koje se napušta sve, što je dotada bilo, »on baca uzde, a čista je krv odmah zagrabila kasom«.

ROMANOPISAC I KATOLIK

»Kas od šest godina i pol, druga etapa puta«. Pored već nabrojanih desetak romana u ovoj etapi pod Mauriacovim perom nicala su biografije i eseji, od kojih je pri koncu vrlo značajan *La vie de Jean Racine*. Silan i golem je to rad. Preko dvanaest knjiga u šest godina stvaranja. Mauriac postaje prvi romansier moderne Francuske. »Spasava čast francuskoga romana« (Ed. Jaloux) i penje se ravno prema fotelju francuske Akademije. Stvorena je skoro u jednom dahu čitava galerija tipova, lica, familija, sudbina i situacija; čitavi snop problema estetskih, socijalnih, religioznih.

Ali nas ovdje primarno zanima Mauriacov lični problem i onaj nesporazum, koji smo, kad se radilo o Mauriacovu imenu, susreli već kod Calveta, Maritaina, Barrèsa, Jaloux-a i Charles du Bosa. »S ovoga stajališta — veli odlučno i s punom odgovornošću ovaj posljednji — druga etapa jest etapa, kad je Mauriac romanopisac, kad je katolik, ali kad nije katolički romanopisac: između ova dva izraza, posve isto kao između ona dva čovjeka iz *L'Épître aux Romains* i iz *Cantique spirituel* od Racine-a, »quelle guerre cruelle — okrutne li borbe«!

J. Calvet u jednom drugom djelu (*Le Renouveau catholique dans la littérature contemporaine*, 1931) navodi kao glavni razlog, zbog kojega u toj, inače omašnoj i iscrpivoj knjizi, uopće ne spominje Mauriac-a i Montherlanta, doslovno: »Zar oni nisu katolici? Jesu; ali oni nisu htjeli pisati katoličke romane; oni su, da kažemo sa Péguyem, katolici-pisci a ne katolički pisci. Prema tome ne spadaju u moju knjigu. Ali ipak njihovo smiono djelo, o kojem se može govoriti samo diskretno i sa starijima, prožeto je protupoganskom težnjom; ono također nastavlja na našim frontovima, i izvan njih, blagotvoran utjecaj naše religiozne renesanse.« (str. 322).

Tko dobiva, a tko gubi u tom najsudbonosnijem dvo-boju, što se uopće odigrava na literarnom polju? Romanopisac dobiva od katolika mnogo, dok katolik ne dobiva od romanopisca ništa. »Mauriac katolik ne samo da ne dobiva ništa u kontaktu sa svojim partnerom, nego će od njega u

zamjenu preuzeti mržnju, koju će jednoga dana u »D e s t i n s« prosipati po katolicima, protiv njih.«

I tako pri koncu ove druge etape susrećemo čovjeka, koji nije nikada izgubio vjeru, ali koji je izgubio pobožnost svoga djetinjstva i svoga monaštva, jer je nije »hranio ni znanjem ni molitvom«; susrećemo umjetnika, koji već paktira s mržnjom i koji — značajna li susreta! — konačno gasi žedju ispitujući život Jeana Racine-a. Na čelu ove biografije sam je autor objasnio, zašto se između tisuću drugih biografija Racine-ovih i on približio na svoj način ovom čovjeku, kojega dijele vijekovi, ali s kojim ga spaja tajnovita srodnost.

Charles du Bos kongenijalno otkriva ovu rijetku kongenijalnost u francuskoj literaturi: Racine i Mauriac. Obadvojica »puna strasti«; obadvojica od djetinjstva prodahnuta nebeskim prvijencima, osjetljiva na sve pobožne emocije, na sve nedokučivo; obadvojica u živahnoj srdžbi spremna da se obore na svoje učitelje i vjerske sumišljenike, inače katolici, ukoliko im je katolicizam u nutrini. Racine se konačno obratio unutar kršćanstva. To je uznemirenom dušom naročito zapazio katolik Mauriac. Zar je dakle slična konverzija moguća? U čemu se ona sastoji? Po kakvim se znakovima prepoznaje njena autentičnost? Kakvim znakovima? Nema nego jedan jedini, uvijek isti. Mauriacova pronicavost ne oklijeva: »Pobjeda milosti očituje se u u s t r a j n o s t i čovjeka, kojim je obvladala.« Racine je ustrajao i nema autentičnije konverzije od one, koja ustraje. Mauriac je u tom susretu, što ga je uostalom sam upriličio, upoznao mogućnost ovakove konverzije, i to ga je okurazilo, no udario mu je u oči i znak ustrajnosti — »ali Mauriac prepun strasti nije još zreo za nju«.

»Očistiti izvor« veli Mauriac i time jasno riješava pitanje svoje umjetnosti postavljajući težište na svoje srce, na svoju milošću prožetu ličnost, na jezgru svoje umjetničke moći: govor je o umjetniku ne o djelu, o romanopiscu ne o romanu. Tu je misao jasno uočio Charles du Bos objašnjavajući naslov svoje studije, u kojem naslovu stoji: »problem katoličkoga romanopisca, a ne problem katoličkoga romana — jer nema problema katoličkoga romana, postoji samo problem katoličkoga romanopisca.

Značajno je, da novi direktor Francuskog Instituta u Zagrebu g. Jean Dayre za svoje »nastupno« predavanje uzima F. Mauriaca. On sasvim ispravno postavlja problem Mauriacovog ličnog katoličkog života u odnosu s njegovim romanti-

ma, ali dok tvrdi, da M. »nije katolički romansijer t. j. čovjek, koji hoće da u svom životu primijeni konsekventno svoje katoličko vjerovanje, i da na osnovi toga stvara romane, koji ne će biti »katolički«, nego romani pisca, koji je naskroz katolik«, onda nam se, prema onom što je ovdje rečeno čini, da se tu uvukla mala zabuna u delikatnom i finom distingviranju pojmova »katolički romansier« i »katolik romansier«.⁵

Tako smo stigli u treću etapu puta, u kojoj pored »Dieu et Mammon« i nekoliko drugih eseja i kritika nastadoše tri romana: »Ce qui était perdu« (1930), »Le Noeud des Vipères« (1932), »Le Mystère Frontenac« (1933). Ako se uzme u obzir, da roman »Ce qui était perdu« ide u kategoriju prelaznih djela, a »Le Mystère Frontenac« je kao neki »odmor, oaza«, u kojoj se obnavlja sjećanje na mladost i na familijarni život bez velikih dramskih sukoba i strasti i u kojoj neki naslućuju autobiografske crte, onda ostaje u središtu općega interesa »Le Noeud des Vipères« kao veliki katolički roman.⁶

»Nigdje ne falsificirajući života, potpuno vjeran — po kršćanskoj ljubavi — svetosti istine, restituirajući sve elemente onakove, kakvi jesu u ljudskom, ljudska je istina tu postala transparentno tijelo, gdje je sve ostalo vidljivo. Uspjeh to delikatniji i misteriozniji, ukoliko je tu samo transparentno tijelo, zapravo tijelo sjene.« Tako Du Bos. Glavno lice, u kojega srcu počiva »Le noeud des vipères« — zmijsko leglo, jest sjena, kroz koju prolaze i iz koje čak izlaze misteriozne zrake. Tu je neko skriveno svijetlo iznutra, koje konačno izbija na površinu; skriveni drhtaj srca, nutarnji plamen putnikâ u Emaus, kojima je »gorjelo srce«, kada im je putem govorio Krist.

D. Žanko

⁵ Tek Dayeova predavanja donosimo prema izvještaju u »Hrv. Straži«, božićni broj 1935.

⁶ Izašao u prijevodu »Jugoslavanske Knjižarne« u Ljubljani pod naslovom »Kačja zalega«, Lepslovna knjižica 12. (1933.).